

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 6

*Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Державне управління: стратегія і тактика
формування сучасного фахівця”,
м. Київ, МАУП 29 жовтня 2011 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2011

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 28.09.11)*

Редакційна колегія

М. Ф. Головатий (голова), д-р політ. наук, проф., *В. В. Омельчук* (заступник голови), канд. іст. наук, *П. Ф. Вознюк* (відповідальний секретар), канд. політ. наук, доц., *І. П. Бідзюра*, д-р політ. наук, проф., *П. П. Гай-Нижник*, д-р іст. наук, старш. наук. співроб., *Ю. О. Куц*, д-р наук держ. упр., *І. П. Лопушинський*, д-р наук держ. упр., проф., *В. М. Піскун*, д-р іст. наук, старш. наук. співроб., *Я. Ф. Радиш*, д-р наук держ. упр., проф., *І. В. Розпутенко*, д-р наук держ. упр., проф., *Г. П. Ситник*, д-р наук держ. упр., проф., *П. К. Ситник*, д-р філос. наук, проф., *Ю. П. Сурмін*, д-р соц. наук, проф., *В. В. Утвенко*, канд. іст. наук, доц., *М. В. Чечетов*, д-р наук держ. упр., проф., *Н. П. Ярош*, д-р наук держ. упр., *Н. М. Чернуха*, д-р пед. наук, проф.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності: [зб. наук. пр.] / МАУП. —
С76 К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011 —

Вип. 5 : Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. “Державне управління: стратегія і тактика формування сучасного фахівця”, м. Київ, МАУП, 29 жовт. 2011 р./ редкол.: М. Ф. Головатий (голова) [та ін.]. — 2011. — 428 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

К. Опрощенко

Удосконалення системи управління людськими ресурсами на підприємстві349

В. Прудкий

Роль інформаційних технологій в управлінні компанією352

О. Фомін

Лідерство в системі державного управління (яскравий приклад Джона Фітцджеральда Кеннеді).....355

В. Шепель

Роль публік рилейнз у процесі управління організацією358

О. Юрко

Мотиваційні аспекти в менеджменті361

І. М. Єрченко

Державне регулювання діяльності підприємства в системі удосконалення обліку розрахунків з покупцями та замовниками.....364

І. П. Василюк

Державна інформаційна політика в Україні: стан і перспективи367

О. Г. Коваленко

Становлення громадянського суспільства в Україні: питання теорії і практики369

М. О. Колісник

Інформаційна безпека в органах державного управління371

Ю. В. Содель

Місце самоврядування в системі регіонального розвитку373

Є. О. Завальський

Державне управління у сфері національної безпеки375

Доносо Варгас Дієго Хосе

Державна політика у сфері освіти: сучасні підходи377

О. О. Журавель

Інформаційно-аналітична діяльність при прийнятті управлінських рішень379

Ж. В. Короїд

Інформаційна діяльність в системі державного управління381

І. Ю. Кулаковська

Держава як інструмент формування громадянського суспільства383

Р. А. Слівінська

Інформаційно-аналітична діяльність в системі державного управління385

Ю. Г. Фірстова

Інформаційна політика в системі державного управління387

В. С. Цвіркун, Р. Ю. Чернова

Конфлікти в системі державного управління389

І. А. Строй

Державне управління в Україні: деякі питання історії391

О. Є. Маньковська

ЗМІ в системі державної політики393

А. В. Кулявець

Державна політика у сфері освіти395

Д. О. Шемет

Освітня політика в Україні: питання державного управління397

А. О. Агаркова

Досвід формування новітніх етичних кодексів лікаря399

П. Гринєць

Деякі етнокультурні аспекти зеленого туризму в Україні (Дике поле: міфи і реальність (до проблеми підготовки менеджерів)402

Ю. В. Бондар

Розбудова і захист національного інформаційного простору — умова формування сучасної демократичної держави406

В. І. Шпак

Редакторські професії. Формування сучасного фахівця видавничої справи413

М. Д. Вітушкін

Сучасний вимір діяльності органів місцевого самоврядування419

Єрмоленко Г. В, Єрмоленко Г. О.

Щодо ролі інформаційних технологій у формуванні освітнього середовища та в управлінні системою освіти422

РОЗБУДОВА І ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ — УМОВА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 6, с. 406–412

Для розуміння проблематики підготовки сучасного фахівця, а зрештою, забезпечення умов реалізації фахових знань і умінь, які б відповідали актуальним суспільним, в тім числі трансформаційним інформаційним викликам, важливим є, на наш погляд, усвідомлення значення суверенності національного інформаційного простору, необхідності його розбудови та обстоювання, наріжності інформаційної безпеки як складової державної безпеки в цілому.

Проблеми інформаційної безпеки у сучасних умовах, її аспектів є темою багатьох робіт українських та іншоземних науковців, зокрема О. Бабкіної, І. Бінько, М. Головатого, В. Ліпкана, О. Литвиненка, В. Потіхи, Т. Писаревської, Д. Яковлева та ін.

За російським науковцем А. Черновим, інформаційна безпека — це “стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує його формування і розвиток громадян, організацій і держави в цілому, стан інфраструктури держави, за якого інформація використовується жорстко за призначенням і не впливає негативно на інформаційну та інші системи як самої держави, так і інших держав”. Є й інші визначення. Поеднує їх розуміння, що об’єктами інформаційної безпеки передусім є власне інформаційні ресурси, засоби масової комунікації, канали різноманітного інформацій-

ного обміну, телекомунікації, механізми забезпечення функціонування телекомунікаційних систем і мереж та інші елементи інформаційної інфраструктури країни.

Інформаційна безпека, підкреслює Д. Яковлев, — питання високої і принципової політики, яке визначально має вирішуватися на державному рівні, вищими органами влади. Важливо це насамперед для країн, які вибороли незалежність, стали економічно, політично і соціально самостійними, суспільств, що здійснюють перехід від тоталітаризму до демократії. Належить до таких держав і Україна.

Дослідники по-різному класифікують загрози інформаційній безпеці. Зокрема, за:

- джерелами походження: природні, техногенні, антропогенні;
- ступенем гіпотетичної шкоди: загроза, небезпека;
- повторюваністю вчинення: повторювані, продовжувані;
- сферою походження: екзогенні, ендогенні;
- ймовірністю реалізації: вірогідні, неможливі, випадкові;
- рівнем детермінізму: закономірні, випадкові;
- значенням: допустимі, неприпустимі;
- структурою впливу: системні, структурні, елементні;

- характером реалізації: реальні, потенційні, здійснені, уявні;
- ставленням до загроз: об'єктивні, суб'єктивні;
- об'єктом впливу: особисті, суспільні, державні.

Концепції інформаційної безпеки розроблені й реалізуються в більшості європейських країн колишнього так званого соціалістичного табору, зокрема в Росії та Білорусі. Засадничими складниками цих концепцій є захист національного інформаційного простору та його безпека, а також інтеграція національних інформаційних просторів у загальносвітовий.

Слід сказати, що питання забезпечення інформаційної безпеки, як і трактування самого явища, залишаються предметом наукових дискусій. Існують різні погляди на зміст і завдання інформаційної безпеки. Констатуючи її роль як складової національної безпеки в цілому, дослідники тлумачать її як стан захищеності інформаційного середовища, інформаційного простору (Ю. Фісун, О. Додонов), стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави (В. Гаєвський, В. Авраменко), стан інформаційного середовища суспільства і політичної еліти, який забезпечує її формування і розвиток в інтересах керівництва країни, громадян і суспільства (І. Панарін), стан захищеності інформації (А. Тер-Акопов), стан захищеності особи, суспільства і держави від зовнішніх небезпек і загроз (В. Ярочкін).

Своє бачення інформаційної безпеки має український вчений В. Ліпкан. На його переконання, інформаційну безпеку потрібно розглядати не лише як результат діяльності, тобто окремий стан, а й як процес діяльності крізь призму органічності єдності ознак, таких як стан, властивість, а також управління загрозами і небезпеками, за якого забезпечується обрання оптимального шляху їх

усунення і мінімізації впливу негативних наслідків. Погоджуючись в цілому з таким підходом, акцентуємо увагу на активній участі держави, суб'єктів управління в захисті національного інформаційного простору, інформаційно-комунікативної системи, в протидії внутрішнім і зовнішнім інформаційним загрозам.

Зазначимо, що в Україні забезпечення інформаційної безпеки перебуває в полі уваги державних інституцій, органів влади. Конституція України у ст. 17 визнає справу забезпечення інформаційної безпеки як найважливішу функцію держави. Це конституційне положення закріплено і в інших правових актах, зокрема в ухвалених у різні роки законах України "Про основи національної безпеки України", "Про інформацію", "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", "Про телебачення і радіомовлення", "Про державну таємницю", "Про доступ до публічної інформації", "Про захист персональних даних" та ін. Важливе значення для сфери інформаційної політики мають і Укази Президента України "Про деякі заходи щодо захисту держави в інформаційній сфері" (22.04.1998 р.), "Про вдосконалення державного управління інформаційною сферою" (16.09.1998 р.), "Про додаткові заходи щодо безперешкодної діяльності засобів масової інформації, дальшого утвердження свободи слова в Україні" (09.12.2000 р.), "Про заходи щодо захисту національних інтересів у галузі зв'язку та телекомунікацій" (23.08.2001 р.), "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 вересня 2009 року "Про концепцію створення системи Суспільного телебачення і телерадіомовлення" (18.02.2010 р.) та ін. У червні 2003 р. Верховна Рада України затвердила Концепцію національної безпеки України, основу якої склали сформульовані національні інтереси держави і основні на-

прями державної політики з питань національної безпеки. Її положення, втім числі і щодо інформаційної сфери, були деталізовані у Законі України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003 р. Означена проблематика знайшла відображення в інших документах, що ухвалювалися на державному рівні.

Важливість інформаційної складової в державній політиці підкреслено і в Законі України № 2411-VI “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 01.07.2010 р. Серед засад внутрішньої політики у сфері національної безпеки в інформаційній сфері визначено необхідність “забезпечення життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам” (ст. 6). Завданнями в гуманітарній сфері поставлено “забезпечення свободи засобів масової інформації та безперешкодного доступу громадян до інформації, створення умов для розвитку інформаційних технологій та інформаційного суспільства, широкої інтеграції і доступу громадян до світового інформаційного простору, створення суспільного мовлення та надання державної підтримки національному інформаційному продукту, здійснення заходів щодо захисту національного інформаційного простору” (ст. 10). Як засадниче в зовнішній політиці визначена “підтримка інтеграції у світовий інформаційний простір” (ст. 11).

Питання інформаційної безпеки неодноразово ставало темою розгляду Ради національної безпеки і оборони України. На виконання рішення Ради від 21.03.2008 р. “Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України” 8 липня 2009 р. Указом Президента України № 514/2009 було впроваджено українську Доктрину інформаційної безпеки, яка окресли-

ла бачення проблем і завдання щодо забезпечення належного функціонування національного інформаційного простору. Згідно з Указом основна мета реалізації положень Доктрини — створення в Україні розвиненого національного інформаційного простору і захист її інформаційного суверенітету. Принципами забезпечення інформаційної безпеки України було визначено: свободу збирання, зберігання, використання та поширення інформації; достовірність, повноту та неупередженість інформації; обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону; гармонізацію особистих, суспільних і державних інтересів; запобігання правопорушенням в інформаційній сфері; економічна доцільність; гармонізацію українського законодавства в інформаційній сфері з міжнародним; пріоритетність національної інформаційної продукції. Життєво важливими інтересами особи в інформаційній сфері визнано забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації; недопущення несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання персональних даних; захищеність від негативного інформаційно-психологічного впливу. До інтересів суспільства віднесено збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу; забезпечення суспільно-політичної стабільності, міжетнічної та міжконфесійної злагоди; формування і розвиток демократичних інститутів громадянського суспільства. У сфері державних інтересів недопущення інформаційної залежності, інформаційної блокади України, інформаційної експансії з боку інших держав та міжнародних структур; ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації та коригуванні державної політи-

ки в інформаційній сфері; побудова та розвиток інформаційного суспільства; забезпечення економічного та науково-технологічного розвитку України; формування позитивного іміджу України; інтеграція України у світовий інформаційний простір.

Доктрина окреслила також реальні та потенційні загрози інформаційній безпеці України. Згідно з баченням авторів документа такими у, зокрема, зовнішньо- та внутрішньополітичній а також соціальній та гуманітарній сферах наразі серед іншого є поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації, що завдає шкоди національним інтересам України; зовнішні негативні інформаційні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет; недостатня розвиненість інститутів громадянського суспільства, партійно-політичної системи, що створює передумови для обмеження свободи слова, маніпулювання суспільною свідомістю; негативні інформаційні впливи, в тому числі із застосуванням спеціальних засобів, на індивідуальну та суспільну свідомість; відставання України від розвинутих держав за рівнем інформатизації соціальної та гуманітарної сфер, насамперед освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури; поширення в засобах масової інформації невластивих українській культурній традиції цінностей і способу життя, зневажливого ставлення до національної гідності; тенденція до витіснення з інформаційного простору українських мистецьких творів, народних традицій і форм дозвілля; відставання рівня розвитку українського книговидавництва, книгорозповсюдження та бібліотечної справи від рівня розвинених держав; неконтрольована експансія сучасних інформаційних технологій, що створює передумови технологічної залежності України та ін.

Відповідно до Доктрини діяльність органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційної безпеки України має бути зосереджена на конструктивному поєднанні діяльності держави, громадянського суспільства і людини за трьома головними напрямками: інформаційно-психологічному, зокрема щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення сприятливого психологічного клімату в національному інформаційному просторі задля утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей; технологічного розвитку, зокрема щодо розбудови та інноваційного оновлення національних інформаційних ресурсів, впровадження новітніх технологій створення, обробки та поширення інформації; захисту інформації, зокрема щодо забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації, в тому числі технічного захисту інформації в національних інформаційних ресурсах від кібернетичних атак.

Визначено і заходи забезпечення інформаційної безпеки України у різних сферах життєдіяльності. Серед них окремо, зокрема, прагнення до інтеграції в міжнародні інформаційно-телекомунікаційні системи та організації на засадах рівноправності, економічної доцільності та збереження інформаційного суверенітету; залучення засобів масової інформації до забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захисту конституційного устрою, вдосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних та моральних засад суспільства; формування та реалізація державної політики національного духовного та культурного відродження, яка відповідає інтересам Українського народу і визначає чіткі критерії і пріоритети формування інформаційної політики; розширення

можливостей доступу громадян до світового інформаційного простору.

У цілому Доктрина інформаційної безпеки України визначила напрями реалізації державної політики в інформаційній сфері, подальшого вдосконалення правового, методичного, науково-технічного і організаційного забезпечення інформаційної безпеки України.

Варто наголосити, що захист національного інформаційного простору, національних інтересів, забезпечення інформаційних прав і свобод було і, безумовно, залишається прерогативою насамперед держави.

В Україні функції контролю і забезпечення інформаційної безпеки здійснюється в цілому на кількох рівнях. Перший (стратегічний рівень управління) — Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України. Другий (тактичний рівень управління) — центральні органи виконавчої влади (міністерства; центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом; Державні комітети та інші центральні органи виконавчої влади, статус яких прирівнюється до Державного комітету України; інші центральні органи та установи; центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів). Третій (оперативний рівень управління) — місцеві органи виконавчої влади. Безпосередні функції контролю держава поклала на Держтелерадіо. Саме воно координує діяльність з питань висвітлення роботи державних органів влади, аналізує висвітлення засобами масової інформації актуальних тем внутрішньої та зовнішньої політики держави. Необхідність, однак, більш серйозної експертної проробки проєктів рішень вищих органів влади та їх інформаційно-аналітичного забезпечення нині вимагає створення спеціальної єдиної мережі, до якої б увійшли пев-

ні підрозділи Адміністрації Президента України, Ради національної безпеки й оборони України, Кабінету Міністрів, Міністерства інформації, Національної бібліотеки України ім. В. А. Вернадського, Книжкової палати України тощо.

Необхідною умовою забезпечення суверенного існування і розвитку національного інформаційного простору, складовою його інфраструктури є галузева освіта і наука.

В Україні підготовкою фахівців інформаційної сфери, видавничої справи займаються Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Українська академія друкарства, Видавничо-поліграфічний інститут Національного технічного університету “Київський політехнічний інститут”, Інститут української філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міжнародний університет розвитку людини “Україна”, Київський Національний університет культури і мистецтв, інші вищі навчальні заклади різних форм власності. Проблеми інформації, інформаційної безпеки, національного інформаційного простору досліджують, зокрема, Інститут національних відносин і політології, інститути соціології, психології, педагогіки НАН України, Національний інститут стратегічних досліджень, Український інститут соціальних досліджень, Національна академія оборони України, Національна академія Служби безпеки України, Українська академія державного управління при Президентів України та інші наукові установи.

Як свідчить аналіз, проблемною точкою залишається якість освіти, відсутність повноцінної системи підготовки і перепідготовки фахівців інформаційної та видавничої сфери, слабка матеріально-технічна база навчальних закладів, недостатня координованість наукових досліджень інформацій-

ної сфери, національного інформаційного простору.

В умовах демократизації суспільства, формування демократичної політичної культури, інтенсивного розвитку ЗМІ набувають посилення різноманітні форми громадського контролю за інформаційним простором. У багатьох країнах існують спільні з державою чи самостійні громадські утворення, метою яких є опікування свободою слова, забезпечення права на інформацію, вільних умов функціонування ЗМІ. Такі організації, наглядові ради діють у Німеччині, Великій Британії, Швеції, Швейцарії, інших сталих демократіях. Там розглядають скарги, врегульовують конфлікти, пов'язані зі ЗМІ, виносять позасудові вердикти, які часто мають характер санкцій. У деяких країнах, як у Швеції, існують посади національного омбудсмена з преси. Достатньо вагомими є і найрізноманітніші норми, кодекси, хартії преси, які регламентують професійні правила поведінки. Ідеї створення чогось на зразок третейського суду, вищого журналістського арбітражу, інстанції з розгляду апеляцій щодо порушень прав людини у ЗМІ, прав преси, свободи слова виникають і в Україні. Одна із ініціатив — Велике журналістське журі. За декларацією ініціаторів, це неурядова громадська організація, яка має демократизувати відносини між журналістами, засновниками і видавцями, між пресою і владою, розширити можливості відстежування ситуації у ЗМІ, допомогти вирішувати проблеми мас-медій і, зрештою, об'єктивно оцінювати стан свободи слова в Україні.

Впливовою професійною журналістською організацією в Україні є Національна спілка журналістів України. Вона ініціатор реформування медійного середовища, впровадження демократичних принципів діяльності ЗМІ. З ініціативи НСЖУ створено громадську Комісію з журналістської етики, яка ста-

ла впливовим актором української журналістики, розроблено “Етичний кодекс українського журналіста”, де окреслено основні вимоги до професійної діяльності журналістів.

Створені і проводять заходи Асоціація парламентських журналістів України, фундація рекламно-інформаційних видань, асоціація регіональної преси, фонд “Журналістська ініціатива”, Інститут масової інформації, Федерація патріотичних видань України, Українська асоціація видавців періодичної преси, Незалежна асоціація телерадіомовників України, різнохарактерні профспілкові та інші схожі журналістські організації, 2010 р. набув поширення журналістський рух “Стоп цензурі!”, а 2011 р. проголошено створення Української медіаасоціації — першої, за словами організаторів, самоврядної організації у сфері ЗМІ. Діяльність цих організацій та утворень, журналістські ініціативи дають підстави говорити про утвердження принципів демократії, становлення демократичної політичної культури та громадянського суспільства, демократизацією власне ЗМІ в Україні, посилення і визнання ролі мас-медіа у суспільному поступі.

Отже, існує багато різноманітних форм і засобів як державного, так і громадського контролю розбудови і захисту національного інформаційного простору, що потребує, безумовно, ґрунтовнішого дослідження. Аналіз реального впливу держави, громадських утворень, українських ЗМІ на формування національного інформаційного простору можливий, зокрема, на тлі розгляду зокрема виборчих процесів, здійснення інших масштабних політичних акцій. Перебіг передвиборних кампаній, зокрема 2010 р., засвідчив і підтвердив поступове зростання ролі мас-медіа, комунікації, національного інформаційного простору в цілому у формуванні громадської думки щодо тих чи інших кон-

куруючих політичних сил та еліт. Це, поза сумнівом, також матиме свій вплив на подальше усвідомлення проблем інформаційного поля, вироблення пріоритетів законотворчої та організаційної діяльності політичних акторів, а, зрештою, і суспільства в цілому, щодо розбудови і захисту суверенного національного інформаційного простору.

Література

1. *Бондар Ю. В.* Національний інформаційний простір новітньої України: становлення та функціонування у процесі політичної трансформації суспільства: Монографія / Бондар Ю. В. — К.: МАУП, 2007. — 184 с.
2. *Конституція України*: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. — К.: Преса України, 1997. — 80 с.
3. *Ліпкан В. А.* Національна безпека України: Навч. посіб. — 2-ге вид. / В. А. Ліпкан. — К.: КНТ, 2009. — 576 с.
4. *Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні*: Навч. посіб. / Ф. М. Рудич, Р. В. Балабан, Ю. С. Ганжуров та ін. — К.: Либідь, 2008. — 440 с.
5. *Українське законодавство: засоби масової інформації*. — К.: IREX, 2004. — 368 с.
6. *Яковлев Д. В.* Роль засобів масової інформації в конструюванні політичної реальності: авт. дис. на здобуття наук. ступ. к. політ. н./ Д. В. Яковлев; Одес. нац. юрид. акад. — Одеса, 2003. — 16 с.